

Workshop «Les revistes polítiques en la Transició: L'exercici periodístic en el repte democràtic»

Cristina Perales

Benvinguts a la jornada de treball, l'objectiu és el de generar debat sobre el tema de la premsa no diària en la transició espanyola. Avui analitzarem amb professionals que van exercir la feina durant l'època estudiada, la funció de la premsa no diària durant la transició, així com les dinàmiques de treball que es van generar en l'exercici de la professió periodística. Per això hem convidat a la Isabel-Clara Simó, Josep Ramoneda i Rafel Nadal, als quals agraïm la col·laboració i el temps que ens dedicaran avui. Per què fem aquesta jornada? Bàsicament és per valorar la feina que revistes com *Canigó*, *Presència*, *Arreu*, *Orifloma* i tantes altres han suposat a l'hora de crear opinió en un període tan convuls com va ser el de la transició. Van contribuir en definitiva també a construir aquell parlament de paper en què es van convertir els mitjans de comunicació en aquell moment. Passem ara a conèixer precisament el que suposaren aquests projectes periodístics de premsa no diària en el panorama mediàtic català i passaré la paraula a cadascun dels convidats. Començarem per la Isabel-Clara Simó, escriptora i periodista, Llicenciada en Filosofia i Periodisme i Doctora en Filologia Romànica, ha estat Delegada del Llibre del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, també ha estat professora d'aquesta casa, vicepresidenta de l'Associació d'Escriptors de Llengua Catalana i és, des de 2016, Degana de la Institució de Lletres Catalanes. Com a escriptora seria una llarga llista la que podríem destacar d'ella, ha publicat gairebé en tots els gèneres: novel·la, narrativa breu, juvenil, poesia, teatre, etc. Destaco el seu primer llibre, de l'any 1978, *És quan miro que hi veig clar*, que va ser atorgat amb el premi Editor Català, sens dubte l'auguri dels premis que vindrien posteriorment, com el premi Sant Jordi, el premi de la crítica Serra d'Or, premi Jaume Fuster d'Escriptors de Llengua Catalana, entre molts i molts altres. Com a periodista va dirigir el setmanari *Canigó* durant l'època del 1972 al 1983 i actualment continua col·laborant en diversos mitjans de comunicació. Comença vostè, Isabel.

Isabel-Clara Simó:

Bon dia, tot el que ha dit la moderadora és cert però també heu de tenir present que sóc gran, per tant he tingut molts anys i la nòmina d'escriptors és reduïda. A mi em permetreu, encara que sigui sortir del període de la transició, que faci una brevíssima història de la revista *Canigó*. La revista neix l'any 1953 i explícitament té prohibit publicar res en català, era enterament en castellà. Van cometre tantíssimes transgressions respecte al sistema que us puc assegurar que podien empaperar una habitació més gran que aquesta amb les citacions oficials, amb les

multes, amb els registres a casa, etc. De mica en mica la revista *Canigó* comença a publicar alguns articles en català i això vol dir multes. Va haver-hi una multa molt curiosa, perquè el propietari de la revista, Xavier Dalfó, era molt amic de la Caterina Albert i ella li va enviar un poema absolutament innocu sobre la Tramuntana, evidentment en català i a més en català pre-fabrià. Bé, doncs la multa que va caure va ser de 3 mil pessetes de l'època que vam haver d'anar captant perquè no teníem aquest capital. L'absurditat era aquesta. De sobte va aparèixer la llei Fraga que va permetre una cosa tan humiliant però tan efectiva com la següent: va ser possible presentar a censura prèvia la revista, per tant havíem d'anar a inclinar-nos davant del *Delegado Provincial de Información y Turismo*, que era de Girona en aquella ocasió, perquè la revista va néixer a Figueres, que això no ho he dit. Ell ens mirava la revista i si ens autoritzava s'havia acabat el problema de segrestos, de multes, perquè havíem passat la censura prèvia. És la cosa més humiliant que he fet a la meua vida, però tenia l'avantatge aquesta: la revista podia sortir. De mica en mica vam fer el mateix recorregut que *Presència*, que van ser dos articles o tres en català i al final la revista va ser 50% en català i 50% castellà. Això va irritar bastant alguna gent però vam tirar endavant. A més la revista es va anar inclinat cap a la ideologia independentista i d'esquerres i això era pecat mortal quan hi havia Franco però quan no hi havia Franco també. El cas és que vam arribar a un moment en què segons la llei Fraga no podíem publicar gairebé res, perquè l'autorització era com una revista cultural de Figueres i comarca. Vam aconseguir passar a informació general, per la qual cosa podíem parlar de tots els temes. Jo vaig assumir la direcció, és a dir vaig fer la carrera de periodisme, que és el que calia i gràcies a això vam aconseguir el tràmit de la llei Fraga i vam crear un consell de redacció que no fos només cultural o local, sinó que fos una revista normal i aleshores Figueres en va quedar una mica petit, no t'enfadis Jaume [en al·lusió a Jaume Guillamet, professor de Periodisme i nascut a Figueres, present a la sala], i vam passar a Barcelona. A Barcelona vam passar a *offset* que suposo que per vosaltres pot ser una cosa molt històrica però per nosaltres era un avançament espectacular i vam comptar amb un suport econòmic d'un senyor que es diu Jordi Pujol, que aleshores era el propietari i director de la Banca Catalana. Ens havien dit a Figueres que ell ajudava amb projectes culturals. Vam anar, ell va imposar a dues persones en el consell de redacció i quan va passar un any ens vam tornar a reunir, amb el propietari, que era el meu home, i amb mi i ens va dir, literalment: "vosaltres sou com un conillet simpàtic i jo sóc el caçador, fins ara m'heu fet gràcia però ara disparo". Són paraules literals, eh?! "Amb tot el que us he donat al llarg d'aquest any, està pagada la capçalera, ara Canigó és meua." El meu home va donar un cop de puny sobre la taula i va dir: "no està en venda, senyor Pujol". *Aquí queda eso*, ens vam anar. Ens va fer la guerra, òbviament, però estava molt desprestigiada com a mecenes en àmbits periodístics, perquè es ficava i volia que diguéssim les revistes el que ell volia. Això ho

explicaria molt bé el Huertas Clavería, que ho va patir molt de prop. De sobte es va morir Franco, nosaltres vam publicar un número que posava l'estàtua de Franco de cap per avall, cosa que ens va fer molt feliços. Era la ingenuïtat però és molt fill de l'època. I comença la transició amb el senyor Suárez com a president i nosaltres amb la mateixa línia que teníem: independentista i d'esquerres. Al senyor Tarradellas no li vam fer gràcia, després va venir el senyor Pujol, que ens havia ajudat econòmicament i tot això, i encara li vam fer menys gràcia. Quina va ser la manera d'atacar-nos? Per nosaltres va ser desastrosa la transició. Van començar a posar publicitat institucional en tots els mitjans en català, excepte *Canigó*. Vam anar a veure la senyora Maria Aurèlia Capmany, que era regidora de Cultura de l'Ajuntament, i ella va moure tot perquè tinguéssim almenys publicitat de l'Ajuntament. Però clar la competència era deslleial perquè nosaltres estàvem en condicions d'inferioritat. Vam aguantar fins al 1983, quan ja teníem força avançat un projecte de premsa diària i tots els requisits per tirar-lo endavant. I tanmateix el 1983 vam dir prou i vam plegar plens de bona salut: teníem 12 mil subscriptors i venda en quioscos i com la gent cobrava, poquet, però cobrava, cosa que no es podia dir de tota la premsa en català, vam haver de morir. La nostra mort va ocasionar un debat parlamentari en el qual l'aleshores Conseller de Cultura el senyor Max Cahner va exclamar coses contra *Canigó* i va haver-hi alguns d'esquerra republicana que ens van defensar, però ningú va fer cas, vam morir en bona salut, però en l'anonimat. De tota manera si m'ho permeteu l'aventura de *Canigó*, que per cert ha tingut tants col·laboradors que me'ls trobo sovint pel carrer, ens fa molt feliços perquè és un llegat el que va deixar *Canigó*. El podeu trobar penjat en la Xarxa, la biblioteca de Figueres té tota l'etapa de Figueres (1953-1973), i la universitat d'Alacant, on està l'arxiu de la memòria de la revista *Canigó*, té penjat en la xarxa del 1973 al 1983. Sí que us explicaré una anècdota sobre les col·laboracions de Paco Candel, que escrivia en castellà, era el nostre comodí, i un dia va posar la paraula "coito", vam tenir una multa monstruosa i en Paco Candel deia: "¡jes que no lo sé decir más fino!". La censura era una cosa humiliant perquè eren gent que no tenien criteri, de veritat, però, després, la transició tampoc en va anar bé. Llavors hem nascut per patir. Si m'ho permeteu, m'agradaria contar tres anècdotes de la transició que crec que les saben molta gent però me'n vull assegurar. L'any 1981 tot de sobte Adolfo Suárez dimiteix, això no ho va reflectir la premsa, però sé per font directa que la seva frase va ser "este borboncete no me borbonea a mí", va dimitir per un enfrontament amb Juan Carlos I. També volia recordar que Juan Carlos I, amb Franco, va jurar els principis del *movimiento nacional* i després, amb la constitució, va jurar la constitució, això es diu perjuri. Una altra anècdota sobre quan es van fer els pactes de la Moncloa: estava un núvol de periodistes a l'últim dia i va sortir com a portaveu Santiago Carrillo, no li perdonaré mai la cosa que va dir em repugna com a dona, va sortir dient "ya hemos parido y ha salido varón". Això sí

que està publicat perquè el va recollir la Montserrat Roig en un article. La més delicada, però que tinc testimoni directa, és que quan estaven els pares de la constitució redactant-la, motiu pel qual ara tenim les piules que tenim, va entrar un militar i va deixar un sobre sobre la taula - era el famós article 2, la primera part de l'article 2, que deia que la pàtria és indivisible - això ho va redactar l'exèrcit espanyol. Això sí va ser un cop d'estat. A més a més em diuen els juristes que la paraula pàtria no és jurídica, sinó que és emocional: el mateix Franco parlava "de la patria chica" i els asturians canten la "patria querida". Perdoneu aquestes tres anècdotes, però no podia deixar passar l'ocasió per recordar com van ser de perversos alguns episodis de la transició i com va ser imposada des de dalt una Espanya de les autonomies per tapar les nacions. *Canigó* tot i que era independentista tenia una gran varietat de pensaments en el seu interior, gent de dretes fins i tot, perquè una de les persones que va imposar en Pujol era el Joaquim Ferrer, que després va ser conseller de Cultura i vam acabar fins i tot sent amics. Ell era *pallaquista*, que no és el mateix que ser socialista, hi ha algunes diferències, i va ser correctíssim. Després va venir el Faulí, que era director de *l'Avui* i estava en el consell d'administració, que era molt pujolaire però es va portar sempre molt bé i va aportar molta intel·ligència. Vam tenir una gran varietat de tendències dintre de l'esquerra nostra que era el que ens movia. Havia coses independentistes però no tota la revista era independentista. Teníem la sort de comptar amb alguns acudits d'en Perich i amb alguns altres humoristes que eren una meravella. Avui són molt coneguts tots ells. Vam aconseguir tenir articles fins i tot de premis Nobel. És a dir, el nivell periodístic, jo crec, perdoneu la modèstia, era francament bo. Però se'ls va menjar el franquisme la primera part i la segona l'independentisme que ja era incòmode aleshores, moltes gràcies.

Cristina Perales

Gràcies. Millor fem totes les ponències de cop i després fem totes les preguntes. El segon ponent és en Josep Ramoneda, periodista, filòsof, és director de la revista d'humanitats i economia *La maleta de Port Bou*, coordina l'Escola Europea d'Humanitats, és col·laborador habitual del diari *el País*, de la cadena *Ser* i del diari *Ara*, és director de diverses col·leccions d'assaig i president d'edicions 62. Va ser director del CCCB entre 1989 i 2011, president de *l'Institut de la Recherche de la Innovación* en París, 2009-2014, director de l'Institut d'Humanitats de Barcelona, 1986-1989, col·laborador de *la Vanguardia* 1980-1996, professor de Filosofia Contemporània de la UAB, 1975-1990. Ha publicat nombrosos llibres, entre els quals destaquem alguns com *Apologia del present*, *Assaig de fi de segle*, *Després de la passió política* o *La izquierda necesaria*. Durant la transició va ser col·laborador en diversos mitjans, entre els quals la revista *Arreu*, va marxar a estudiar a París entre els anys 1972-1974, des d'on exercia com a corresponal del diari

Tele/eXprés, i a la seva tornada participa en l'aventura de *Por favor* on compartia la secció d'entrevistes amb en José Martí Gómez.

Josep Ramoneda

Moltes gràcies per convidar-me i obligar-me a fer un cert exercici de memòria. El que pugui dir és més propi d'un exercici memorialístic que no pas d'un treball de recerca amb dades concretes perquè coses d'aquestes no me'n recordo pas gaire. Ahir em vaig escandalitzar llegint la tirada inicial d'*Arreu*, només donant aquesta xifra ja s'entén perquè només va durar els temps que va durar, però això ja anirem parlant després. Dades o informacions concretes en donaré poques, opinions i reflexions sobre la situació, pot ser sí. L'*Arreu* neix a l'octubre del 1976 i mor a l'abril del 1977. És probablement el moment central, decisiu, del que podríem dir que va ser la desconstrucció, i no pas la destrucció, del Franquisme. Llavors, és un moment clau, central, de la formació del nou periodisme emergent. L'altre dia evocàvem el centenari d'en Manuel Ibáñez Escofet, que va ser una de les persones centrals en el procés de construcció del nou periodisme català a través de 3 mitjans: *el Correo Català*, on comença a ficar les primeres persones i fa que comenci a emergir una cosa una mica diferent, el *Tele/eXprés*, on ja vol fer un projecte de premsa diària propi per uns temps nous, i *la Vanguardia*, on viu la crua realitat de la nova normalitat, que seria una mica la transició. El cas d'Ibáñez Escofet, que va obrir la porta a tants periodistes d'aquest país, exemplifica una mica i és el context del qual estic parlant i del que parlaré. Recordeu que és en aquest període que hi ha la matança d'Atocha, un moment que va ser decisiu. Sobre això tinc una anècdota de l'*Arreu* una mica còmico-tràgica: en Xavier Vinyader, capaç de fer les coses que no feia ningú, el dia següent de l'atemptat d'Atocha, amb els rumors que corrien que podia haver-hi una cosa semblant a Barcelona i que l'*Arreu* podria ser un dels destins i per tant anàvem amb una mica de seguretat, es presenta i em diu "mira que porto" i em presenta una pistola. "Que fas amb una pistola?", "Me l'ha donat un amic fatxa!" em contesta, i dic "vols sortir d'aquí ara mateix que ve la policia i ens troba amb una pistola!" (risses) És una situació semicòmica amb una situació vertaderament tràgica.

Una cosa a senyalar d'aquest moment és que l'emergència del nou periodisme ve condicionada per una cosa que a vegades ens oblidem massa fàcilment: la majoria dels nous protagonistes veníem de la resistència antifranquista, de la més esquerrana, també hi havia el sector nacionalista moderat, però sobretot més aviat esquerrana i veníem amb una certa confusió. Durant bastant de temps portàvem a sobre la idea que fer periodisme volia dir canviar el món, fer i posar governs, i això va ser una cosa que va pesar massa llargament en el periodisme, no només català sinó espanyol, de fet més encara en el periodisme espanyol perquè hi havia més

governos a canviar i més possibilitat d'interessos a manipular. Les icones d'això són Juan Luís Cebrián i Pedro J. Ramírez, encara que és veritat que cap d'ells venien directament de l'antifranquisme. Però amb aquesta cultura que la feina del periodista no és informar i donar opinió sinó canviar governos, fer operacions estratègiques de gran envergadura, com les que s'estan fent ara, s'ha descobert el periodisme d'estat.

Isabel-Clara Simó:

Puc interrompre? És quan el periodisme es deia el *cuarto poder*, no era només aquí.

Josep Ramoneda

El *cuarto poder* era de països en els quals el periodisme ja estava consolidat i els poders operen sobre ell. A mi em sembla que aquesta confusió entre periodisme i política estava latent en aquest procés, i era normal, perfectament natural. El cas d'*Arreu* quadra perfectament en aquest espai. Jo en aquell moment col·laborava en el *Por favor* que va néixer en 1974, en un dia desgraciat: va ser presentat el dia de l'execució de Puig Antich, i va morir als anys 80. En aquell moment col·laborava al *Por Favor* i en Manolo Vázquez em va parlar del projecte *Arreu* i allà vaig començar amb una mena de crònica política setmanal. Després, quan ja s'havia entrat en una fase una mica crítica, vaig assumir una posició no legal de director, jo no era el director, entre altres coses perquè no tenia carnet de premsa, el director seguia en Xavier Caño, però ell més aviat feia de redactor en cap i jo assumia unes funcions de direcció. L'*Arreu* neix d'una iniciativa d'un petit grup de gent lligat amb una empresa editorial. Fonamentalment els dos prohoms de l'*Arreu* són un professional de la comunicació que tenia alguns diners, que es deia Paco Montcalvo, que va arriscar i segurament perdre més diners i una persona molt vinculada al PSUC, l'Àngel Abad. Aquestes eren les dues figures que van posar en marxa això, estaven en el nucli del PSUC de l'època i per tant es representaven allà tots els conflictes i querelles internes del PSUC. En aquell moment personificats, per dir-lo d'una forma molt ràpida, entre leninistes o tradicionalistes i eurocomunistes. És molt més complicat que això, però d'alguna manera ho hem de simplificar. *Arreu* no era de cap d'aquestes línies, però sí que era un escenari permanent de conflictes entre aquestes dues línies que gairebé es podia dir que es dividien una mica per les seccions. Les seccions es podia dir que eren una declaració d'intencions perquè hi havia una que es deia política, altre capital i treball, no sé si hi ha una altraprecedent d'una secció de capital i treball, hi havia una secció de cultura i societat i una altra de memòria popular. La de política la portava en Manuel Campo, la de Capital i treball en Ferran Sales, la de cultura i societat l'Ignasi Riera i la de memòria popular en Jesús Rodés, tot això era complicat perquè hi havia gent que treballava allà i hi havia gent que entrava i sortia i que feia altres coses.

No era una disciplina orgànica molt rotunda. *Arreu* era en català i sembla que significava bé el paper jugat per part del PSUC i de Comissions Obreres en la normalització del català en el món del treball i en el món no catalanoparlant. En aquest sentit sembla que era perfectament coherent amb el moment i el que s'havia fet en aquesta època. L'*Arreu*, podríem dir que, en aquell moment se situaria en l'onada de Llibertat, Amnistia, Estatut d'Autonomia. Aquest era el marc ideològic ampli en què es funcionava. Perquè l'*Arreu* dura tan poc tenint un potencial gran? Abans us deia les xifres, del primer número es van tirar 80.000 exemplars, només dient això ja és dir suficient de què no teníem la més petita idea del negoci en el qual ens ficàvem, i fins al número 4 es van tirar 50.000 exemplars. La veritat també és que l'*Arreu* va morir venent 12.000 exemplars, cosa que ben feta no tenia per què no ser sostenible. Però és el moment del canvi del món periodístic. En aquell any neix *Avui*, *El País* i *Interviú* i comença el decaïment dels que en els últims anys del tardofranquisme havien sigut les estrelles que eren els setmanaris *Triunfo*, *Cambio 16*, etc. Comencen a decaure i en aquest país, per raons que jo desconec, els setmanaris no han tingut mai un pes i una continuïtat com tenen a França o a Itàlia. Després de la transició van anar declinant aquests que havien sigut els referencials en aquell moment i és en l'estela d'aquesta referència, ja en declivi, que apareix l'*Arreu* que volia ser una mica el *Triunfo* català. Perquè dura tan poc? Tenia una base social important arropada en el PSUC, i en l'àmbit d'influència del PSUC, només cal llegir la llista de noms de col·laboradors habituals, molts d'ells avui dia són periodistes de primera línia indiscutible. En tot cas, la primera qüestió, que a mi em sembla la principal i em sembla la definitiva, és el desconeixement absolut del mitjà empresarial en el qual es treballava. Això va fer que es muntés una cosa sense proporcions, sense una capacitat d'administrar degudament, sense una proporció raonable entre el mercat potencial, la inversió feta i les estratègies a seguir. No hi havia un *business plan* mínimament raonable. Aquesta em sembla una qüestió clara. La segona és que no es pot oblidar que estem en un context de crisi econòmica aguda i llavors no és estrany que en aquell moment apareixen i desapareixen moltes coses, perquè és un moment de crisi econòmica aguda. Alguns sectors després, en la discussió o en els mals rotllos posteriors al tancament de la revista, van comentar que l'error va ser no haver-ho fet en castellà. Jo crec que no és veritat perquè en aquell moment fer-lo en català era un valor afegit, perquè era la normalització d'una cosa que estava prohibida. Els conflictes interns en el món del PSUC no crec que sigui la causa de la crisi però sí que va ser la raó perquè no es va poder salvar. La cosa anava una mica per seccions, i quan no et venia una queixa dels sindicats et venia una queixa dels sectors del partit "ja sabem que no és una revista nostra però és nostra". (risses) Després hi va haver un factor important, perquè ja sabem que les qüestions d'índole personal són al final les que trenquen les coses. És a dir, en un moment donat, quan es va veure que la revista era insostenible perquè els

propietaris no tenien ni estratègia ni condicions econòmiques per poder-lo aguantar després dels diners que havien perdut, jo vaig intentar amb el Manolo Vázquez muntar una estratègia de sortida i vam convèncer l'Oriol Regàs de què ens ajudés a muntar un nucli de capital que ens pogués assegurar la continuïtat de la revista. Evidentment la revista no tenia un valor per comprar-la, havia de ser que ens cedissin la gestió, és a dir, la capçalera, i tirar-la davant. Llavors hi ha una frase lapidària de l'Àngel Abat que va impedir tan sols entrar en negociacions amb l'Oriol Regàs: "yo no he sacrificado mi vida para entregar la revista en manos de un grupo de hijos de papá del Bocaccio" i aquí es va acabar. Van decidir tancar la revista abans que passar-la a l'Oriol Regàs i companyia. No sé si hauria funcionat, però no va haver-hi ni tan sols l'oportunitat de discutir-lo perquè va haver-hi tancament total del sector, per dir-ho així, ideològicament dur de la casa. I aquesta és la petita història, no hi ha més. Crec que era una revista ben feta, dintre dels marcs de l'època, però era evidentment una revista de combat, això és evident. I crec que hi havia coses molt importants a destacar com aquesta secció que us deia de memòria popular que representava ja una consciència clara en aquell moment de que l'amnistia ja es començava a acompanyar de l'amnèsia, una consciència clara de reclamar que no hi havia lloc, ni dret, per l'amnèsia.

Cristina Perales

Molt bé, anem obrint fronts. Finalment tenim a Rafel Nadal que és periodista, escriu i col·labora en diversos mitjans de comunicació catalans com TV3, RAC o *La Vanguardia*, va ser director d'*El Periódico de Catalunya*, havia treballat anteriorment en alguns dels principals diaris del país com *Catalunya Express*, *el Punt Diari*, *Presència* i ha ocupat càrrecs en diverses empreses editorials de comunicació, en la seva faceta d'escriptor Nadal va despuntar el 2011 amb la novel·la *Els mandarins* que va estar guardonada amb diversos premis com el Josep Pla de narrativa 2012, Joaquim Amat-Piniella 2013 i premi Anglada 2014. Endavant.

Rafel Nadal

Bon dia. Els meus records són encara més puntuals perquè vosaltres vau tenir una implicació més grossa amb les revistes de les que heu parlat. *Presència*, que durant un temps va ser la gran de les revistes comarcals, va néixer el 1965 d'un capital, com passava en aquesta època, part del bisbat de Girona, part d'en Manel Bonmatí un exdirigent de la Lliga que va tenir un paper després en la transició discret però important davant de les autoritats de la gent que intentava fer coses més des de la clandestinitat. Del 1965 al 1968, aquests tres primers anys, era en castellà i la dirigia Carmen Alcalde, aquesta va ser una època bastant conflictiva. Crec que és l'època que va tenir més multes, una multa cada mes. Recordeu que Carmen Alcalde era una periodista molt

molt combativa, aquella que la llegenda diu que la van fer fora de *Destino* perquè Pla va dir que no seguia escrivint en una revista on escrivia una periodista comunista com la Carmen Alcalde. El cas és que Carmen Alcalde va dirigir fins al 1968 i al 1968 va haver-hi ja un primer canvi, es va muntar una societat amb capital més repartit dirigida pel fill de Manel Bonmatí i va entrar de director Narcís Jordi Aragó. La revista va seguir sent combativa com eren les revistes en aquella època fins al punt que va estar tancada directament per les autoritats franquistes durant 3 anys i mig, del 1971 al 1974. L'origen del tancament va ser un primer manifest local a favor de l'amnistia que encapçalaven Modest Prats, Santiago Sobrequés i altres prohoms de la ciutat, però en realitat l'excusa del tancament, com passava en aquella època, van ser qüestions administratives: una inspecció laboral que va demostrar que la gent que hi treballava no tenia contractes ni seguretat social, el que va servir d'excusa pel tancament de 3 anys i mig. Després la revista va tenir una època més gloriosa que van ser els anys estrictes de la transició, de la mort de Franco fins a l'arribada de les primeres eleccions. Després va passar a ser suplement del Barba, va tenir una petita temporada mensual degut a una primera crisi, com totes les revistes va començar a patir al final de la transició, i després va passar a ser el suplement del *Punt diari*. Va ser una revista de difusió modesta, però per l'època i per una ciutat com a Girona, perquè la característica de *Presència* és que tot i que era una revista que mirava per la cua de l'ull la gent a Barcelona, sobretot determinada intel·lectualitat, no va abandonar mai la seva voluntat d'influir per totes les comarques de Girona i la veritat és que ho va fer i ho va fer d'una manera molt intensa.

Jo crec que la característica més grossa de totes aquestes revistes que estem comentant és que d'una manera sorprenent eren revistes molt professionals, d'una gran qualitat periodística a la vegada eren revistes d'una combativitat política extraordinària. Aquests dos fets, la combativitat, tot i que estava bé políticament, des d'un punt de vista professional seria certament criticable i després si voleu en podem parlar, però en canvi no menysprearia les capacitats professionals de la revista.

Jo vaig entrar al 1975, vaig guanyar ahí al meu primer sol, a més amb contracte i seguretat social perquè veníem de la tancada i per tant em vaig beneficiar d'això, vaig entrar com a compaginador, vull dir, tirar línies però crec que a *Presència* hi vaig aprendre tot. Tots els gèneres periodístics, totes les varietats professionals que poden haver-hi al voltant del periodisme, però també tota la gestió periodística perquè allà compaginàvem, fèiem fotos, posàvem pàgina, escrivíem opinió, escrivíem informació, anàvem a buscar publicitat, intentàvem que la publicitat fos original perquè no fos la que tenien totes les revistes del poble, fèiem plans de gestió, buscàvem subscriptors i intentàvem ajudar a la distribució. Per tant treballant en una revista com a *Presència* acabaves aprenent tots els pals de l'ofici, que em va servir per acabar dirigint

un periòdic a Barcelona. Jo sempre vaig dir que el gran director de *Presència* Narcís-Jordi Aragó hauria sigut un gran director de diari a Barcelona. Com us deia la revista era modesta, tot i que va acabar tenint 150.000 exemplars a l'època gloriosa del moment en què era no només era suplement del *punt diari* sinó d'un consorci de diaris comarcals. Això la va portar a tenir una difusió molt molt alta en la que és per mi l'època gloriosa de *Presència*. Tenia difusions molt petites, va arribar a 3.000 exemplars, la meitat d'això eren subscriptors, que era el que permetia sobreviure. Per mi la característica més important d'aquesta professionalitat de la revista és que si ara agaféssiu la revista hi trobaríeu un disseny moderníssim, una distinció entre informació i opinió claríssima, una distinció entre l'opinió de la casa - els editorials, els articles del director - perfectament distingible del que eren les columnes habituals; també es distingia del que era l'opinió convidada: quan es convidava un polític, o una persona rellevant, era gràficament diferent. Hi havia tots els gèneres, el reportatge, la crònica, l'entrevista, es cobria la informació local de comarques de Girona molt intensament, ja es cobria la informació estatal des de Madrid, ja hi havia corresponsals a l'exterior.

La tancada de la revista *Presència* aquests 3 anys i mig va donar alguns fruits interessants, un d'ells és aquest llibre *Girona grisa i negra*, perquè la gent estava aturada i no podia escriure a la revista. En aquest llibre Aragó deia textualment: "tot en aquella època era tendenciós, la situació ens impedia de ser neutres o neutrals, amb aquest esperit i amb aquest estil exercíem tots plegats el periodisme. Cada notícia podia ser una denúncia, cada crònica podia ser el retrat d'una irregularitat o d'una situació intolerable". Era tan així que els records que tinc de l'època és de la barreja de posicions. Recordo que com a militant a la clandestinitat organitzava una manifestació, anava a cobrir-la informativament i durant una estona em manifestava cridant consignes i de tant en tant quan s'acostava Sanjuan, el nostre policia secret preferit, pujàvem avall a la vorera fins que venia Sanjuan dient: "Nadal si sigues vociferando consignas te vas directo para comisaría" i jo deia "comisario si estamos aquí cubriendo la información para el *Avui* o el *Catalunya Express*" perquè en aquella època feia *pluriempleo*. *Presència* era el lloc on es redactaven els grans comunicats i manifestos de protesta, com que hi treballàvem algunes de les persones que fèiem de corresponsals dels diaris de Barcelona l'endemà el publicàvem nosaltres mateixos als diaris de Barcelona, a vegades érem sis persones redactant-los però aconseguíem entre nosaltres sis signar un manifest en nom de seixanta entitats perquè cadascú de nosaltres representava vuit o deu entitats, si ens faltaven trucàvem a en Damià Escudé que ell sol representava 20 o 25, recordo també la famosa marxa de la llibertat arribàvem els 4 o 5 periodistes, els 20-25 activistes amb 4 o 5 pancartes, ens barrejàvem amb les 500 persones que ballaven sardanes i 500 turistes que corrien per allà i sumaven 50, que érem nosaltres, més 500 balladors i 500 turistes i jo titulava l'endemà la crònica amb 1.000 persones a la marxa de la

llibertat. Un dia un guàrdia civil em demana si de veritat estaven 1.000 persones perquè feia dies que estaven buscant aquestes 1.000 persones per les carreteres i no les trobaven, al que vaig contestar "1.000 com a mínim!".

Hi havia pluralitat de gèneres, ens havíem especialitzat molt amb la denúncia social, *Presència* feia molt bona informació sobre les barriades de Girona, amb barraques, on les condicions de vida eren intolerables, vam fer denúncies polítiques, tocàvem bé la memòria històrica, vam empalmar les noves generacions amb gent com el Carles Rahola, tots els grans poetes, *Presència* es va distingir d'una manera molt especial per fer aquesta empalmada cultural entre una generació i una altra. Quina era la defensa que fèiem de l'autonomia? En aquest sentit érem molt de manual, estàvem molt a favor i en aquell moment hi havia poques discussions *Presència* era una revista on hi havia tothom, hi havia des d'Unió Democràtica fins al PSUC o Bandera Roja, hi havia una majoria segurament de Convergència Democràtica, de Convergència Socialista. Jo diria que el moment de conflicte va arribar amb el referèndum de la Reforma Política al 1976 perquè una part vam combatre a fons el referèndum tot i que de seguida, com la derrota dels que combatien el referèndum va ser extraordinària, vam haver de plegar files i començar a organitzar les primeres eleccions que van venir al cap d'uns mesos. La revista funcionava amb un director que era qui, en definitiva, decidia les coses, tenia un consell de redacció que era molt actiu, reunia cada setmana, discutia a fons els continguts dels editorials, una mica el guió de la revista de la setmana següent. En aquest moment va començar a haver-hi algunes discussions. L'activisme no es produïa només en l'àmbit polític, es produïa en l'àmbit social, ecològic, etc. La relació amb les autoritats polítiques era nul·la, només era de dependència amb el governador civil quan et cridava per fotre la bronca o per amenaçar-te. Hi havia en aquella època un combat molt directe amb les autoritats locals, amb l'alcalde de Girona, amb el President de la Diputació.

Josep Ramoneda

Dos petits detalls que m'ha fet recordar en Rafel, un, en la seva curta història *l'Arreu* només va tenir un incident gros des del punt de vista repressiu, que és el segrest del número 4 perquè la portada era un cartell de la vaga general del novembre d'aquell any. I l'altra cosa és això, les eternes rivalitats polítiques, llavors evidentment *l'Arreu* tenia sempre l'ull posat en els socialistes que estaven reconstruint-se, reprenent un camí que els hi va anar molt bé i nosaltres no deixàvem de mirar-los de reüll amb una tensió que era evident: l'enemic implícit. Tu [en al·lusió a Isabel-Clara Simó] has fet referència a la vostra anècdota amb el Pujol, que realment és il·lustrativa, és molt determinant el paper d'en Pujol manegant publicacions diverses en aquest temps, des del *correo català* al *Destino*, *Oriflama*.

Isabel-Clara Simó:

Oriflama va ser la gran tornada d'en Huertas que no va voler ser dirigit perquè el Pujol no va entendre mai el que era la premsa.

Josep Ramoneda

Sí, sí, hi havia també un factor que era el seu anticomunisme de fons i el seu antiesquerra en general.

Isabel-Clara Simó:

Et dic una anècdota: el dia que van executar en Puig Antich era el dia que havíem d'anar, el meu home i jo, al despatx d'en Pujol a retre comptes, arribem i dic "bueno, Pujol pensem fer un gran reportatge perquè, evidentment, és la notícia de l'any que hagin executat un xicot" i diu "de cap de les maneres, Puig Antich és el nostre enemic", literalment. "Una persona que pensa el que ell pensa, millor que estigui fora que dintre", això són paraules literals d'en Jordi Pujol.

Josep Ramoneda

A *Destino* quan va fer caure Néstor Luján va ser una crisi que tenia un rol fonamental: liquidar aquell grup de comunistes que deia ell que tenia dintre. En aquell moment el que feia de secretari de redacció era el Francesc de Carreras. L'objectiu era fer una neteja de la gent que hi havia allà, comunistes i no comunistes, Xavier Roig va pagar les conseqüències d'això.

Rafel Nadal

Hi ha una famosa trobada de revistes de totes les revistes comarcals de la Catalunya en algun lloc del Vallès occidental que va durar dos dies i per part de *Presència* sé que hi va anar en Pius Pujades i algú més. La voluntat de la trobada era perquè la banca catalana oferís que totes les revistes s'acollissin sota el seu paraigües i van debatre col·lectivament si acceptaven col·lectivament posar-se sota el paraigües de Banca Catalana i, per sort, alguns, *Presència*, per exemple, es van oposar radicalment.

Cristina Perales

A mi m'agradaria fer una pregunta sobre un element que ha anat sortint en cadascuna de les tres ponències i ho lligo amb un article que en l'any 72 publicava *Cuadernos para el Dialogo* de Josep Maria Huertas "Perquè moren les revistes en català". És un article molt interessant perquè sí que hi havia públic a qui adreçar, el problema era la pressió que els diaris generalistes tipus

Avui o el nou diari *El País* posaven a l'activitat de les revistes o era una voluntat de redirecció política de les pròpies revistes, que en penseu?

Isabel-Clara Simó:

Jo penso que hi ha una revista en català que no mor mai, que és *Serra d'Or* i que és d'un nivell qualitativament molt alt. És veritat que vam tenir tots problemes econòmics i polítics però la voluntat persistia i després no va poder ser per el que sigui. Són casos bastant diferents els nostres tres, però no oblidem el *Serra d'Or*.

Josep Ramoneda

Jo crec que, per un cantó, en el cas de l'*Arreu* crec que francament és un problema no imputable a l'exterior. Va ser una revista plantejada sense tenir un coneixement real ni del sector ni del mercat, que tenia unes expectatives grans i que jo crec que hauria pogut consolidar-se, però que no tenia un pla empresarial raonable i quan es podia començar a fer alguna cosa ja era tard. Abans parlàvem del declivi dels setmanaris, és veritat que l'aparició dels nous diaris amb els suplementos dominicals va deixar molt sense espai els setmanaris, això em sembla que és evident. El boom inicial de la premsa escrita amb tots els nous diaris *El Periódico*, *El País*, etc. condiona seriosament, els hi treu espai.

Isabel-Clara Simó:

De totes les maneres nosaltres teníem molt planificat el pas a diari, el nostre model era el dels diaris alternatius alemanys i el teníem en números, en xifres, hi havia un xicot que es dedicava a programar-lo, havíem fet un cicle de conferències, els nostres subscriptors van votar tots que sí, el teníem molt madur i, segurament, hauria sigut un bon diari o un diari plausible, però vam plegar.

Rafel Nadal

Jo estic d'acord amb en Josep, primer el mercat català és petit. Perquè al mercat espanyol no hi ha diaris populars? No hi ha diaris populars perquè hi ha diaris esportius i perquè hi ha diaris del cor, *Pronto*, *Semana*, *Lecturas*, *Hola*, quin espai queda? No hi ha hagut espai. I aquí crec que va passar el mateix amb les revistes, en el seu afany de convertir-se en revistes d'àmbit general, quan surten els diaris venen molt complets i cobrien absolutament tot, quedava poquíssim marge. Però les revistes és veritat que van fer un replegament a l'àmbit local després d'algunes crisis. Durant uns anys vam estar a punt de perdre la memòria del país, però aquests nuclis promotors d'aquestes revistes que organitzaven activitats culturals, petites editorials, són en

definitiva qui ens va salvar la memòria perquè van començar a entrevistar la gent del poble sobre els oficis, sobre la guerra civil sobre la postguerra, i la transició i tot això va anar agafant una densitat des del punt de vista de solvència històrica molt gran i que no hauríem d'oblidar.

PAUSA

Cristina Perales

Si us sembla reprenem el fil després de les ponències i obrim el debat. Qui comença?

Jaume Guillaumet

Isabel, he trobat molt interessant aquesta idea de convertir *Canigó* en un diari, que contradiu una mica una certa impressió. Una de les causes perquè les revistes decauen és la pujada del paper dels diaris, les revistes comencen quan els diaris no toquen la realitat, per dir-lo ràpidament, i quan els diaris poden i volen tocar la realitat, creixen i les revistes pateixen, en canvi vosaltres us plantegeu de fer un diari de model alternatiu alemany, pots explicar una mica més el model?

Isabel-Clara Simó:

A l'Alemanya d'aquells anys hi havia una enorme quantitat de diaris alternatius que tenien de vegades quatre pàgines, de vegades vuit, que eren molt barats, d'alguna manera és la idea que van fer els diaris gratuïts. Era un diari de baix format però molt carregat ideològicament, per exemple l'anarquisme alemany tenia molts diaris distribuïts per alemanya i aquest era el nostre model: fer una cosa independentista en format de diari. Teníem tot el procés comptable solucionat, el procés de la plantilla solucionat i havíem fet un cicle de conferències per pobles i ciutats a explicar-lo amb gran entusiasme del públic i quan estava tan avançat, vam plegar. Va haver-hi gent que havia treballat molt que va tenir molta ràbia. El preu del paper era molt més accessible que el de la revista, la distribució era més fàcil perquè podíem aprofitar la distribució d'un diari convencional, els col·laboradors ja els teníem, de països valencians i de les illes, el teníem clar.

Jaume Guillaumet

Perquè no el trèieu endavant?

Isabel-Clara Simó:

Perquè plega la revista de tristor, perquè veu que era inútil picar a la porta de qui fos perquè a nosaltres no ens volien, fèiem tanta nosa en la transició com en el franquisme, i això diu molt del que va ser la transició, que va ser una traïció. Va ser una continuació del franquisme, estem encara en transició.

Francesc Salgado

No és molt més pesat un diari que una revista? No era una maquinària administrativa més pesada i per tant més difícil de controlar?

Isabel-Clara Simó:

No, perquè la distribuïdora ens cedia un diari, que era el *Correo Català*, i al País Valencià i a les illes anava directament als 4 o 5 quioscos que venien premsa en català. Teníem l'equip, la qüestió econòmica estava resolta, era igual de car que fer la revista. Pensa que la revista era molt gruixuda, en els últims anys amb el suplement de cultura que el va dissenyar Quim Monzó, que aleshores era dissenyador, que era preciós, es deia *Papers* i hi va col·laborar la *crème de la crème* del país, tot això val quartos, pues en un diari si aconseguíem publicitat no hi ha tant d'espai, el paper era més barat i no tinc ara els papers davant però recordo que estava solucionat. Se m'ha oblidat parlar de la cura que teníem amb la llengua, teníem correctors súper ambiciosos que no ens deixaven passar ni una.

Francesc Salgado

Un dels objectius de la nostra recerca és establir com van canviar les relacions entre polítics i periodistes i com funcionaven les redaccions. Això ha de canviar una mica la forma com es treballa dins les redaccions, han de quedar influenciades per aquest origen dels anys d'antifranquisme, de la transició? Teniu la sensació que hi ha una certa perversió de la relació amb les fonts?

Rafel Nadal

És evident que des d'un punt de vista periodístic era una aberració la convivència que s'estableix. Mentrestant fem revistes en la clandestinitat les relacions no és que existeixen, és que són de confrontació absoluta, però, clar, tot de cop arriba la transició, els primers moviments, les terceres vies, comencen a fer-se populars alguns polítics, amb totes aquestes coses i et comences a trobar que alguns dels teus companys de taula de redacció comencen a tenir un protagonisme públic com a polítics i al cap de molt poc venen les primeres eleccions i de cop et trobes que alguns d'aquests col·legues són ja el poder, no? I, per tant, és evident que s'estableix

una relació perversa. Jo treballo a *Presència* fins a les primeres eleccions i milito fins a les primeres eleccions i acabo de secretari de l'organització d'un partit i acabo organitzant la campanya d'en Ernest Lluch a Girona com a secretari d'organització. Quan acaba aquella nit electoral, penjo a *Presència* i als socialistes, agafo el tren i me'n vaig a París a fer de corresponsal. Quan torno ja he marcat distàncies amb la política però no tenia altra manera de trencar, però lògicament has estat tant de temps fent un combat amb molta gent que és tan difícil trencar i jo crec que gran part dels nostres desastres vénen d'aquí. No coincideixo amb la Isabel que la transició hagi sigut tan perversa, la transició va ser el que va ser perquè als que anàvem en contra del referèndum de la Reforma Política ens van passar per sobre com un camió i l'endemà vam veure que érem quatre, érem menys dels que dèiem i volíem i vam fer el que vam poder.

Isabel-Clara Simó:

Discrepo de tu perquè tu has parlat de compaginar el periodisme amb la militància de partit, és a dir, de cara a unes eleccions. Nosaltres mai vam trobar una contradicció entre militar en partits sense cap ànsies d'eleccions i escriure revistes, és a dir que aquella cosa que condicionaria no és veritat en el nostre cas. Si jo em presento a les eleccions òbviament m'hi hauria influït de manera radical.

Josep Ramoneda

Hi ha un triangle que en qualsevol circumstància – dictadura, transició, normalitat – genera efectes, que és el triangle propietat, política, periodisme i les perversions d'aquesta relació existeixen en les tres circumstàncies. La Isabel n'ha posat un exemple molt bo amb la seva relació amb el Pujol en el cas *Canigó*. Això passava en el *Correo Català*, passava en *Tele/eXprés*, i després en *La Vanguardia* i en *El País*, etc. Dit això, les tres fases són diferents, en la fase de la dictadura la relació amb la política era la que deies tu, directament repressiva, per tant això et legitimava per aprofitar les circumstàncies per fer activisme polític; l'empresa era un altre tipus de relació, jugava una mica amb les dues coses: ser el primer diari que s'obria una mica l'ajudava però també frenava altres coses. En el cas del període de transició, quan la legalitat anterior no està desmuntada i la nova encara no existeix, és quan s'obren més possibilitats, és quan les coses van una mica més desmanegades, cadascú fa una mica com vol, en el cas concret de l'*Arreu*, que era una empresa molt vinculada a un partit polític, encara que és veritat que era autònom però l'influència política es transmetia de una manera directa i no només la jeràrquica sinó les pulsions internes del partit. Però en un cas com *Por favor* la dinàmica era una mica diferent i la prova d'això és que la propietat va anar canviant sempre que veien que no podien controlar allò. Però allà que jugava? L'autoritat personal de Manolo Vázquez i a més d'un equip de molta

solvència, Juan Marsé, etc. per tant l'enemic era molt clar, era el govern, que durant gran part de la història era el govern franquista, allà era molt clar. Però hi havia aquest element, que per mi era molt important, i que hauria de ser el principal per directors de diaris: defensar fins allà on es pugui l'autonomia de la redacció, aquesta és la peça clau. La feina principal dels directors dels diaris, a més de posar un bon redactor en cap, és parar els cops i ser capaç de defensar l'autonomia del diari tant del poder empresarial com del poder polític, hi ha límits, clar. Però el triangle aquest existeix aquí i a tot a arreu i torear amb ell és fonamental.

Isabel-Clara Simó:

Teníem una gana monstruosa de parlar i d'escriure, i de debat, i això va influir en aquest triangle que vas descriure tan bé. Teníem set de premsa lliure. I ara com la premsa està en decadència.

Josep Ramoneda

La premsa escrita.

Isabel-Clara Simó:

La premsa escrita, perdó. Hem vist fenòmens com el d' *El País*, la regressió cap a la dreta que ha fet. Ha estat el diari de referència i ara no m'ho puc creure en el que llegeixo.

Francesc Salgado

Aquesta nova premsa d'Estat.

Isabel-Clara Simó:

És això.

Javier Muñoz Soro

Haciendo un balance del espacio de comunicación que se crea en la transición yo creo que hay una gran parte de normalidad europea y no sostendría la tesis de excepcionalidad catalana en este caso. Si que es verdad que hay algún rasgo de la situación de la que se sale que queda pero igual a la que otros países han sufrido antes, 30 años antes podemos pensar en Alemania, Italia, etc. Entonces que haya periodistas políticos, por ejemplo, es normal, esto ha pasado en toda Europa, o sea, muchos de los políticos de la transición vienen de *Cuadernos para el dialogo* – gran parte de los socialistas habían pasado por *Cuadernos para el diálogo* y no solo socialistas – o bastantes políticos de UCD vienen de la redacción de *Cambio 16*. Eso es normal, creo. La

normalidad de esta convivencia entre periodismo y política creo que es posterior, serían más en los años 80, cuando estos periodistas entraron en los gabinetes de prensa de los partidos, ¿no?

Rafel Nadal

Només una cosa que és que no hi ha un sol diari que tingui suplement dominical a França.

Isabel-Clara Simó:

Voldria dir una cosa perquè estàs parlant de la decadència de la premsa escrita però no oblidem que es tracta de la decadència de tota la paraula impresa sobre paper. Estic parlant del món del llibre. Les noves tecnologies ens hi han envaït d'una manera, les editorials publiquen informàticament també però el número de volums que és venen, excepte aquest senyor que és un best seller [assenyinat Rafel Nadal], són molt inferiors al que eren. La premsa, la paraula impresa està en decadència en tots els sentits i darrere d'això ve el cinema que també està en decadència.

Josep Ramoneda

Bueno, varias cosas, la primera es decir que yo sigo pensando que en el caso español me parece claro, como decía también Rafael, que la aparición de los nuevos diarios, grandes diarios, casi el modelo dominical del *New York Times*, en algunos momentos, con suplementos de cultura, ideas, suplementos de no sé qué, influye. De todas formas yo distinguiría entre revistas de información, revistas culturales y revistas especializadas. Revistas de información quedan muy limitadas por eso, las revistas culturales siempre han sido de sector precario y siempre han vivido en función de conseguir crearse una especie de microcosmos que les aguante, en este país aunque con unas tiradas muy razonables se exigen mecanismos de sponsorización, de crowd funding, lo que sea. Para garantizar las revistas sectoriales especializadas hay que hacer una revista para un sector muy directo, una revista de colombofilia, por ejemplo, y así seguro que todos los colombófilos que no sé cuántos son en este país te la compran. ¿Porque *Claves* no ha muerto? Porque *el País* la paga, no hay otra explicación. Otra fractura: la tecnológica. Todo el que acabo de decir sirve para el estado natural de la prensa escrita y en papel, pero en el momento en que aparece el mundo digital, digamos, todo este escenario cambia y lo tenemos que mirar de otra manera.

Ara no és el mateix de cap, manera, el passa en altres països, especialment a França. França és una excepció incomprendible. A França hi ha un mercat del lliure que ha passat la crisi plana. Davant d'aquesta excepció és veritat que la publicació en paper està en decadència, s'ha d'anar a veure què queda a l'espai digital. Hi ha algunes publicacions, *diario.es*, *el publico*, etc. però

quin pes arriben a tenir? De moment l'experiència encara diu, i tu en saps més d'això que jo, que una notícia per tenir efectes socials importants encara ha de sortir en el paper, només amb el digital no hi ha prou.

Rafel Nadal

Quan amazon o yahoo vol publicitar resultats i li convé explicar als seus accionistes que estan anant bé, busca sempre la publicació en el paper.

Josep Ramoneda

Todo esto es un mundo nuevo que hay que acabar de encontrar la medida. Jo acabo de posar en marxa una revista, bueno ja fa quatre anys, ja anem pel número 27, però una revista en paper, maca, amb fotografies, una revista cultural, *La maleta de Port Bou*, potser és un suïcidi, però de moment portem 27 números. Utilizamos publicidad, sponsorización, un anuncio bien pagado, hay una subvención tecnológica del Ministerio de Cultura pero es bastante irrelevante.

Javier Muñoz Soro

En Alemania o en Italia toda la prensa se subvenciona, aquí se olvida, pero...

Josep Ramoneda

Y aquí no está mal, aquí hay bastante subvención pública.

Rafel Nadal

A Espanya, jo t'ho puc explicar tot això. Per anar a l'origen de la teva intervenció, clar, no és molt diferent aquí quan arriba la transició que el que ha sigut en altres països en altres moments històrics. A França, immediatament després de la segona guerra mundial, els pasquins de la resistència es converteixen en els grans diaris que avui són els grans grups de comunicació de França, és a dir, *Midi libre*, com diu el seu nom, és una publicació de la resistència. *La dépêche* és una altra publicació de la resistència i en aquests moments són els diaris més importants de França per sobre de *le Figaro*, de *Le monde*, amb difusió diguem-ne. Hi ha diaris regionals amb 700.000 exemplars, jo crec que és el número. Estem parlant d'autèntiques bogeries. Del moment que passes d'un moment històric a un altre és inevitable, aquí el que ha passat, el moment pervers, el moment de l'anomalia professional i democràtica, és el moment de la contaminació de les fonts, és el moment d'aquests gabinets, de vegades també perquè el periodista s'acostuma al fet que si tracta bé les seves fonts, les seves fonts el tracten bé, quan

el món és tan petit com és el cas de Catalunya, però fins i tot jo crec que a Madrid passa una mica el mateix, tu acabes sàpiguen que si tractes bé a determinada gent et tractaren bé a tu i aquí acabem d'arribar a aquest món de la substitució del periodisme d'investigació pel periodisme de filtració que és el que hem vist en aquest país i que és definitivament pervers. A mi m'interessa això que deies de les subvencions perquè crec que hi ha una cosa que s'oblida molt sovint. Els nostres són mercats petits, el mercat espanyol és petit, per això *El País*, i *El Mundo* una mica, han tingut l'obsessió de l'expansió.

Isabel-Clara Simó:

Perdona que t'interrompi, *El Mundo* quan viatges el trobes a tot arreu, *El País* no.

Rafel Nadal

Per això dic, han tingut l'obsessió sobretot de Llatinoamèrica, de la projecció, de la compra de mitjans, d'algun país europeu, etc., però clar, Catalunya encara és més petit. Aquí en el moment de la transició els grans grups neixen molts de molta prevenda oficial, de l'entrada en la liquidació dels mitjans del *movimiento*, que és una cosa que a Catalunya no xupa, perquè es gestiona des de Madrid. Però jo conec una quantitat de col·legues meus del grupo zeta, d'*El País*, posteriorment d'altres mitjans, que s'han convertit en empresaris periodístics perquè en alguna regió concreta van xupar dues o tres privatitzacions de diaris del *movimiento*. A vegades et posaven calers a sobre per què te'l quedessis i això s'oblida molt sovint. Després hi ha el món de la subvenció que aquí sempre es contraposa Barcelona- Madrid, perquè a Barcelona hi ha un règim de subvencions relativament transparent, amb subvenció directa, però jo que he dirigit un diari que durant molts anys ha sigut el tercer de tota espanya i ha arribat a ser el segon de tota espanya en difusió però que en canvi sempre ha tingut el tractament de diari català sé com van aquestes coses, quan aquí et donàvem 1 a Madrid es donava 100 o 1.000, la diferència és aquesta. No en subvenció, sinó en termes de publicitat oficial, publicitat para-oficial, empreses públiques privatitzades. Durant molts anys hi ha hagut el tema de les concessions administratives de freqüències de ràdio i televisió, jo he sigut director general de la part audiovisual de grupo zeta durant quatre anys i et puc dir que una emissora de ràdio a Barcelona o a Madrid fa vint anys valia 1.000 milions de pessetes i això l'estat podia regalar 8 o 10 a cada ciutat i les regalava 4 o 5 en primera instància als grups de comunicació que li interessava i les altres 4 o 5 directament a periodistes. Tu podries mirar en les nòmines quin són els propietaris de les emissores de ràdio a València, a Castelló, Alacant o a les illes, que potser estan adscrites a la Ser o a la Cope però la propietat és personal. Hi trobaries quantitat de periodistes de les

televisions públiques i privades, estic parlant de moltíssima pasta que va permetre muntar grups.

Quan parlem de la desaparició d'aquestes publicacions hem de pensar que tots teníem ganes de créixer, *Presència* desapareix, però és l'embrió del *Punt diari*, les 4 o 5 persones fonamentals són membres del consell de redacció de *Presència*.

Josep Ramoneda

Hi ha una cosa de més que s'ha de tenir en compte que sembla que és important en la mida que la premsa escrita avui no és autosuficient, no hi ha millor control que el deute, que el crèdit i, per tant si avui el senyor Botín o el senyor Feiner o el senyor Paco González decideixin que demà no surt cap diari en Espanya, no surt cap diari en Espanya, és així de senzill.

Christopher Tulloch

Em sap greu tornar darrere però entenc de la primera part al matí que no hi havia cap corretja de transmissió entre les vostres revistes, és com si cadascú hagués sigut una mica una república. Pregunto simplement perquè Rafel ha insistit molt en la idea de la Catalunya país petit, mercat petit i en aquest cas sí que hi ha un cert ADN limitada que seria un catalanisme, etc., però malgrat aquestes senyes d'identitat, de treballar en un mercat molt petit on tothom es coneix i compartir una certa ADN és com si cadascú ha funcionat com una república, és així? Havia mínimes corretges de transmissió entre les revistes en català a l'any 1975, 1976, 1977?

Josep Ramoneda

Jo fins a on conec, no. Vaja en el cas de *Arreu*, no vam tenir ni tan sols temps.

Rafel Nadal

Jo crec que és part de l'èxit és la concentració i és el que blinda, precisament jo crec que part de la crisi ve quan hi ha la necessitat d'expansió, quan queda petit, fins i tot professionalment, per molts dels que treballem en aquestes revistes no? Jo a Girona tinc enganxades cada dia amb el Narcís Jordi Aragó perquè jo preferiria fer una revista mensual per Barcelona i no pas per Girona, i m'equivoco molt clarament. Hi ha un moment que passa a ser mensual, però fem números molts catalans durant un parell d'anys, en canvi el fet d'estar molt enganxat el territori fa que tens un públic petit però molt fidel i al nivell de despeses està també molt controlat, la gestió, l'administració, la relació amb els anunciants és molt fluida, i això permetre, de manera molt precària, una xarxa que és la mateixa que reproduïxen després els diaris, fixa't els diaris, el *Punt Diari* arriba a vendre 18 mil exemplars a Girona, és una bogeria, no ven *La Vanguardia* més de

10 mil a cap capital de província catalana en el millor moment de la seva història. En canvi quan intenten fer coses col·lectives, per exemple quan la revista *Presència* la intenten fer entre tots, creant això que es diu xarxa i buscant el diari de cada capital de província o de cada capital de comarca fent junts un dominical que és *Presència* és un fracàs.

Rita Luís

A mi m'agradaria preguntar sobre els records que teniu sobre el procés revolucionari a Portugal i l'experiència en les revistes on éreu vosaltres, específicament en Josep que va ser-hi, i m'agradaria sentir una mica les vostres memòries sobre això.

Josep Ramoneda

Home encara veig, cada vegada que penso en Portugal, aquella imatge tan particular dels sis o set grans comandants de la revolució militar posats en escena en el primer aniversari del 25 d'abril amb el Rosa Coutinho com a estrella indubtable. Realment era molt estrany i molt sorprenent, jo hi vaig ser dues vegades, altres després, però la primera vegada pocs mesos després de la revolució i una altra en el primer aniversari i la sensació de canvi era evident. El final de la innocència va ser bastant ràpid perquè en el primer aniversari tot havia baixat molt de to i d'expectatives, això és indubtable, però també és veritat que la sensació que allà hi havia una ruptura que era una cosa que aquí ni la somiàvem impactava, era sorprenent, hi havia un canvi real en la relació de forces a més venint d'una història peculiar, colonial. Bueno, després el que m'ha anat sorprenent és la manera com Portugal, a partir d'un moment donat, sembla que entra en la decadència i de cop dóna un cop de cintura i ara Lisboa sembla la Barcelona en els seus millors moments. És un país curiós, particular no hi ha cap dubte, la memòria d'aquests dies és sorprenent, és una de les vegades que he vist un inici de canvi de veritat en un país europeu, després va quedar el que va quedar.

Jaume Guillaumet

La dimensió molt local de *Presència* fa que sigui la menys marcada políticament, en canvi les altres dues revistes han estat clarament definides, una revista independentista d'esquerres, en el cas de *Canigó*, i Arreu, en l'àmbit del PSUC. Aleshores és un moment en què s'intenta fer premsa de partit o premsa molt pròxima del que seria el concepte tradicional del qual es diu premsa de partit? Hi ha una cosa que no acaba de sortir que en aquell moment va ser important que és recuperar la premsa de partit. A més a més passa que aquesta premsa, deixant de costat *Destino* i *Oriflama*, és una premsa d'esquerres, vosaltres heu parlat de les dificultats

econòmiques però val la pena explicitar el que va ser el boicot de la publicitat o sinó el boicot la manca d'atenció que aquestes revistes tenen de cara els anunciants.

Josep Ramoneda

Ja he dit abans que jo crec que l'*Arreu* bé gestionat era viable en aquell moment i la veritat és que no recordo...

Isabel-Clara Simó:

És que tothom era del PSUC.

Josep Ramoneda

No recordo la proporció, després es va demostrar que no eren tants però bueno. (risses)

Isabel-Clara Simó:

La intel·lectualitat tota.

Josep Ramoneda

No recordo la proporció, no et sé dir la publicitat que hi havia, però no crec que hi hagués gaire, però no recordo gens. Però sí que és cert el que tu dius que en aquell moment una de les maneres d'entendre la llibertat era dir que els diaris poguessin anar a la vella història dels diaris de partit, això és veritat. El que passa és que l'*Arreu* estava en un territori que era certament identificat amb un partit i el seu entorn sense que el mateix temps pogués tenir les avantatges que es deia l'*Humanité*, pagat pel partit comunista, no? Per tant el període d'existència és tan curt que se'm fa difícil tenir una resposta clara sobre el tema de la publicitat, a més no tinc la informació, no t'ho sé dir.

Isabel-Clara Simó:

Fèiem una, diguem-ne, trampa, un exemplar a l'any el dedicàvem a la costa brava.

Jaume Guillamet

De tota la vida això...

Isabel-Clara Simó:

De tota la vida! I anàvem d'alcalde en alcalde dient que faríem un reportatge i sortia el número absolutament anodí que era propaganda de Platja d'Aro, de Cadaqués del que tu vulguis i això era un ingrés que ens permetia respirar, per tant era una manera de tenir publicitat.

Rafel Nadal

En realitat a vegades es diu que mana el mercat però en aquest cas no era veritat perquè hi havia publicitat que anava a mitjans que difonien molt menys que aquests i anava d'una manera regular i això ho hem vist fins avui, o sigui, quan jo dirigia el *Periódico* veníem 150 -180 mil exemplars i *la Razón* venia 40 mil, en aquest moment, i *la Razón* tenia 10 vegades més publicitat institucional de Madrid o para-institucional o d'empreses privatitzades que no pas nosaltres. No responia a la voluntat del mercat.

Isabel-Clara Simó:

El que tu deies Jaume, d'una premsa de partit, hi ha un diari que és visca el que guanyi, és del partit que guanya i tots sabem de què estic parlant.

Josep Ramoneda

Saps el que em va dir el propietari d'aquest diari el dia que vaig entrar a treballar-hi? Aquest diari és liberal en economia, del que mana en política i el que tu vulguis en cultura (risses)

Cristina Perales

Bé, doncs donem per acabat aquest workshop, un cop més agraïm la participació de tots tres.